

היסטוריה ותרבות של יהודי המזרח בישראל

סמסטר ב' תשפ"ה
מרצה: ד"ר משה נאור
יום ד', 16:00-20:00
mnaor@univ.haifa.ac.il

תיאור הקורס

סמינר זה ידון בהיסטוריה של יהודי המזרח בארץ-ישראל ובמדינת ישראל, החל משלהי התקופה העות'מאנית ועד שנות השבעים של המאה העשרים. הקורס יתמקד במהגרים היהודים מארצות המזרח התיכון וצפון אפריקה ויבחן את ההיסטוריה של יהודי המזרח תוך הצבתה בהקשר של ההיסטוריה הארוכה של המזרחים ובהקשר מרחבי הנוגע להיסטוריה היהודית במזרח התיכון וצפון אפריקה (MENA) במהלך הקורס נדון בהיסטוריוגרפיה של יהודי המזרח, ונתמקד בהיבטים הנוגעים להגירה, אורח החיים ברובעים היהודים בארצות המזרח והן במדינת ישראל, בשינויים חברתיים ותרבותיים, ביחס ללאומיות הערבית והיהודית, בהשפעות הקולוניאליזם המערבי, ובשאלת קיומה של זהות יהודית-ערבית. כמו כן נדון בנושאים להגירה היהודית בשנות החמישים ונציג פרספקטיבה חדשה אודות תקופת המעברות, ונבחן את קיומה של מחאה וזהות מזרחית הן במעברות, עיירות פיתוח והן כפי שנחשפו באירועי ואדי סאליב בחיפה ובתנועת הפנתרים השחורים שצמחה בשכונת מוסררה. לשם כך נעשה שימוש במקורות ראשוניים ונערוך מספר סיורי לימוד בשכונות שונות ובהם ואדי סאליב ומוסררה.

חובות הקורס

- הצגת אחד המאמרים מתוך הסילבוס (10%)
- כתיבת ביקורת על ספר מחקר והצגתה בכיתה (20%)
- כתיבת עבודת רפרט או סמינר (60%)
- נוכחות והשתתפות בשיעורים (10%)

מהלך השיעורים

מפגש ראשון 19 (במרס) - היסטוריוגרפיה של יהודי המזרח

-Orit Bashkin, "The Middle Eastern Shift and Provincializing of Zionism", *International Journal of Middle Eastern Studies*, 46/3 (2014): 577-580

ירון הראל, "עשרים וחמש שנים למורשת יהדות המזרח", פעמים, 92 (תשס"ב), עמ' 117-128.

Mark R. Cohen, "Islam and the Jews: Myth, Counter-Myth, History", *Jerusalem Quarterly*, 38 (1986), pp. 125-137.

גיל אייל, הסרת הקסם מן המזרח: תולדות המזרחנות בעידן המזרחיות, תל-אביב, 2005, עמ' 22-46.

טקסט לקריאה בכיתה – מכתבי רוח חדשה, 2009, 2011

מפגש שני (26 במרס) – ספרדים, מזרחיים ומערביים בשלהי התקופה העות'מאנית

אהרון רודריג, "סקירה כללית על פעילותה של כל ישראל חברים", בתוך ירחמיאל כהן (עורך), מחקרים בתולדות ישראל בעת החדשה, כרך ב', עמ' 30-11

יצחק בצלאל, "הלבנטיניים הראשונים בשוב העות'מאני: זהותם הציונית ויחסם לערביות", פעמים, 125-127 (תשע"א), עמ' 75-86

בועז לב-טוב, "שכנים נוכחים: קשרים תרבותיים בין יהודים לערבים בארץ-ישראל בשלהי התקופה העות'מנית", זמנים, 110 (2010), 42-54

יהושע קניאל, "אנשי העלייה השנייה ובני העדה הספרדית", בתוך: במעבר: היהודים בארץ-ישראל במאה ה"ט בין ישן וחדש, עמ' 367-380.

- Michelle U. Campos, *Ottoman Brothers: Muslims, Christians, and Jews in Early Twentieth-Century Palestine*, Stanford University Press, 2010, Introduction.

Abigail Jacobson, "Jews Writing in Arabic: Shimon Moyal, Nissim Malul and the Mixed Palestine/Eretz Israel Locale", in Yuval Ben-Bassat and Eyal Ginio (eds.), *Late Ottoman Palestine: The Period of Young Turk Rule* (London: I. B. Tauris, 2011), pp. 165-182.

Moshe Naor, "The Emergence of a Sephardi Intelligentsia in Haifa During the Late Ottoman Period", *Palestine/Israel Review*, 2/1 (published online December 2024): 1-30

מפגש שלישי (2 באפריל) – קולוניאליזם, לאומיות ויחסי יהודים וערבים תחת שלטון מנדטורי

אביבה חלמיש, "ארץ ישראל המנדטורית: חברה דואלית או מציאות קולוניאלית", זמנים, 92 (סתיו 2005).
דן הורוביץ ומשה ליסק, משוב למדינה: יהודי ארץ ישראל בתקופת המנדט הבריטי כקהילה פוליטית, תל-אביב, 1977, פרק שני.

הלל כהן ויובל עברי, "מולדת משותפת או בית לאומי: בני הארץ, הצהרת בלפור והשאלה הערבית", תיאוריה וביקורת, 49 (2017), 291-304.

משה נאור, "הסתדרות העובדים הספרדים ומעמד יהודי ספרד והמזרח בשוב", עיונים, 36 (2021), עמ' 172-195

מפגש רביעי (9 באפריל) – יחסים בין-קהילתיים בערים המעורבות והרובע היהודי המזרחי

תמי רזי, "יהודיות-ערביות? אתניות, לאומיות ומגדר בתל-אביב המנדטורית", תיאוריה וביקורת, 38/39 (חורף 2011), עמ' 137-160.

Deborah Bernstein, "Contested Contact: Proximity and Social Control in Pre-1948 Jaffa and Tel-Aviv", in: Daniel Monterescu and Dan Rabinowitz (eds.), *Mixed Towns, Trapped Communities*, Hampshire, 2007, pp.215-241.

תמיר גורן, 'עבודה משותפת בין יהודים לערבים בהתפתחות הארץ – האם תיתכן?': שיתוף פעולה במועצת עיריית חיפה בתקופת המנדט, ג'מאעה, 12 (2004), עמ' 93-133.

ירון הראל, "על המשוררות, המנגנות והמרננות היהודיות בדמשק", בתוך: אישה במזרח, אישה ממזרח, עמ' 109-127

Moshe Naor, "The Sephardi and Oriental Jews of Haifa and Arab-Jewish Relations in Mandate Palestine", *Middle Eastern Studies*, 55/6 (Summer 2019), pp.1020-1036

מוסטפא עבאסי, "הרס העיר העתיקה בטבריה, 1948-1949", עיונים בתקומת ישראל, 19 (2009), עמ' 345-372.

מפגש חמישי (23 באפריל – ערב יום הזיכרון מסיימים ב-18:00) – היהודי-הערבי והזהות היהודית-ערבית

הלל כהן, "חייו ומותו של היהודי הערבי בארץ ישראל ומחוצה לה", עיונים בתקומת ישראל: מולדות בגולה, כרך, עמ' 171-200.

ליטל לוי, "מיהו יהודי-ערבי? דיון משווה בתולדות השאלה, 1880-2010, תיאורה וביקורת, 38-39 (חורף 2011), עמ' 101-135.

Menachem Klein, "Arab Jew in Palestine", *Israel Studies*, 19/3 (2014), pp.134-153

Salim Tamari, "Ishaq al-Shami and the Predicament of the Arab-Jew in Palestine", *Jerusalem Quarterly*, 21 (2004), pp 10-26

* אלבר ממי, "מהו יהודי-ערבי?", בתוך: יהודים וערבים, 1975, עמ' 13-20

* אלמוג בהר, "כדי שאדם יהיה יהודי ערבי – ראיון עם ששון סומך",
<https://almogbehar.wordpress.com/2009/01/07/%D7%9B%D7%93%D7%99>

מפגש שישי (7 במאי) – ערב לכבוד הסרט "מקום משלה"

מקום משלה, בימוי: עדי טולדנו ודנה פני-גיל, ישראל 2024

מפגש שביעי (13 במאי – יום ג' שיעור השלמה) - מלחמת העולם השנייה וזיכרון השואה בישראל

מיכאל אביטבול. "יהודי אלג'יריה, תוניסיה ומארוקו 1940-1943". פעמים, 28 (1986), עמ' 79-106.

אסתר גליצנשטיין-מאיר, "הפרעות ביהודי בגדאד; חג שבועות תש"א (1-2 ביוני 1941)". פעמים. 8 (1981), עמ' 21-37.

אלי בר חן. "גורל יהודי תוניסיה תחת הכיבוש הנאצי והאפשרות לראייה מחודשת של השואה". זמנים. 67 (1999), עמ' 34-47.

יוסי קסנר וישראל רונן, "מחתרת יהודית באלג'יריה 1940-1942: היסטוריה ופוליטיקה של זיכרון", תיאוריה וביקורת, 24 (2004), עמ' 133-158.

Hanna Yablonka, "Oriental Jewry, and the Holocaust: A Tri-Generational Perspective", *Israel Studies*, 14/1 (2009), pp.94-122

יהודה שנהב, "נקודת האפס: הגילוי של היהודים-הערבים והפנומנולוגיה של הקולוניאליזם באבדאן", בתוך: היהודים הערבים: לאומית, דת ואתניות, עם עובד, 2004, עמ' 25-72:

מפגש שמיני (14 במאי) – קמפוס חוגי - סיור החוג ללימודי ישראל בירושלים

מפגש תשיעי (21 במאי) – מהגרים ופליטים מארצות ערב והאסלאם ומחאה מזרחית בישראל

צפו בסרט: התזמורת, במאי: עופר פנחסוב, 2023 (זמין לצפייה באתר הספרייה)

צפו בסרט:

ירון צור, "אימת הקרנבל: המרוקנים והתמורה בבעיה העדתית בישראל הצעירה", אלפיים, 19 (2000): 126-164
אסתר גליצנשטיין-מאיר, "חידת העלייה הגדולה מעיראק: גורמים, נסיבות ותוצאות", פעמים, 71 (תשנ"ז), עמ' 25-54.

אסתר גליצנשטיין-מאיר, "מרבד הקסמים: כיצד הפך מבצע עלייה כושל למיתוס הצלה מפואר", תימא, י"ב (תשע"ב), עמ' 97-123

אלה שוחט, "מזרחים בישראל: הציונות מנקודת מבטם של קורבנותיה היהודים", המהפכה המזרחית, 1999. עמ' 11-63.

אורית בשקין, "מבגדד האדומה לחיפה האדומה: ביוגרפיה מוקדמת של סמי מיכאל כפעיל וככותב קומוניסטי בעיראק ובישראל", בתוך: נסין ומהפכן, 2016, עמ' 75-96

Moshe Naor and Abigail Jacobson, "Between the Border of Despair and the 'Circle of Tears': Musrara on the Margins of Jewish-Arab Existence in Jerusalem", *Jewish Social Studies*, 28/2 (Spring/Summer 2023): 75-98.

Moshe Naor, "Iraqi Jewish Immigrants, Palestinian Refugees and Intercommunal Relations in Tira Transit Camp", *British Journal of Middle Eastern Studies*, (August 2023):1-19.

מפגש עשירי (28 במאי) – סיור בחארת אל יהוד ובוואדי סאליב

Moshe Naor, "The Children of Wadi Salib and the 1959 Moroccan Jewish Protest in Haifa", *International Journal of Middle East Studies*, 56/3 (August 2024):424-445.

מפגש אחד עשר (4 ביוני) – סיור בין חיפה האדומה לארד אל יהוד

מפגש שניים עשר (11 ביוני) – הצגת ביקורות ספרים

מפגש שלושה עשר (18 ביוני) השקת ספרו של פרופ' יובל בן בסט על ההיסטוריה של עזה

מפגש ארבעה עשר (25 ביוני) : זהות מזרחית

צפו בסרט: **הפקות המזרח**, במאי: יניב סגלוביץ', 2024 (זמין לצפייה באתר כאן 11 או ביוטיוב)

איתן בר יוסף, "כמוך וכמוני: הילדים משכונת חיים וכינונה של זהות מזרחית בטלוויזיה הישראלית", פעמים, 163-164 (2021), עמ' 193-237

אלמוג בהר, נקמת הערבית, ראיון עם שמעון בלס,

דוד אוחנה, "ז'קלין כהנוב – מבשרת התרבות הים תיכונית בישראל", עיונים בתקומת ישראל, 13 (2003), עמ' 29-55

ראובן שניר, "מי צריך זהות יהודית-ערבית? על פוליטיקה של זהויות, הון חברתי ואתיקה אקדמית", ג'מאעה, 25 (2021), עמ' 317-352

אורית בשקין, ננסי ברג, יורם מיטל ויובל עברי, "תוגת הפילוגים וכשלי הניסיון לקבור את הזהות והתרבות היהודית-ערבית", ג'מאעה, 25 (2021), עמ' 378-353